

PAMFIL BILȚIU¹, ROMÂNIA

Cuvinte-cheie: drac, necurat, credințe, superstiții, basme, legende, povestiri.

Dracul în cultura populară maramureșeană și românească (contribuții)

Rezumat

După ce am tratat conceptul de drac, în accepția mitologilor, am inserat, apoi, în prima parte a studiului, denumirile și poreclele cu care circulă în popor această ființă mitologică în folclorul maramureșean și românesc. Tot în prima parte am reprodus locurile în care se crede că sălășluiește necuratul, punând accent pe detaliile fizionomice și ipostazele în care este imaginat de popor.

În continuarea cercetării noastre am dezvoltat multitudinea de acțiuni malefice pe care le săvârșește necuratul.

Partea de investigație a studiului este rezervată tratării motivelor și temelor sub care dracul circulă, atât în legende, cât și în basme, povești și povestiri, precum diavolul însurat, diavolul luat pe găzdușag, diavolul ispititor al călugărilor etc.

Ultima parte a cercetării noastre am rezervat-o mijloacelor și formelor de apărare împotriva necuratului, născocite de omul din popor de-a lungul vremii și care cuprind, deopotrivă, forme și mijloace încreștinate, precum și farmece efectuate de vrăjitoare.

---

¹ Baia Mare

Keywords: devil, unclean, beliefs, superstitions, folk tales, legends, stories.

The Devil in the Maramureş and Romanian Folklore (Contributions)

Summary

After having treated the concept of devil as defined by mythologists in the first part of my paper, I have introduced the names and nicknames under which this mythological being appears in the Maramureş and Romanian folklore. I have also mentioned the places where the unclean is believed to hide, stressing the physiognomy details and hypostasis under which it appears in peoples' imagination. Further on, I have focused on the multitude of malefic actions done by it.

The investigation part of the study has been reserved to the treatment of the themes and motifs under which the devil appears in legends, tales, and stories, such as the married devil, the devil as lodger, the devil as tempter of nuns etc.

The last part of the research is about the means and form of defence against the unclean that the common people imagined along the time and which contain in the same time also means of Christianizing, as well as charms witches made.

Dracul în cultura populară maramureșeană și românească (contribuții)

În accepția unor mitologi dracul este o divinitate folclorică, din familia demonilor anonimi, care nu este descris ca spirit. (Kernbach, 1995: 157). În mitologia maramureșeană și românească această temută ființă mitologică este poreclită felurit: drac, diavol, ucigă-l toaca, satana, michiduță, dar și nichipercea, aghiuță, ducă-se pe pustii, n-aivă parte.

Gh. F. Ciaușanu menționează că dracul este o ființă mitologică tabu, având în vedere că poporul român, mai ales femeile, nu-i pronunță numele, ci îi zic necurat, naiba, ăla. (Ciaușanu, 2001: 169).

Potrivit credințelor populare dracul locuiește în stane de piatră, la case pustii și izolate, la mori pustii, unde apare metamorfozat în flăcău și este recunoscut după picioarele cu copite de cai. Apariția lui în aceste locuri este individuală sau în grup, confundându-se cu feciorii veniți în șezătoare. Victor Kernbach amintește și alte lăcașuri bântuite de draci: ape stătătoare, iazuri liniștite, în pivnițe vechi, precum și în fântâni părăsite. (Kernbach, 1995: 157).

Detaliile fizionomice, precum și ipostazele în care este imaginat, sunt din categoria celor de largă răspândire în folclorul românesc. Cel mai des este imaginat în popor în forme antropomorfizate. „Om mare, negru, cu coarne înjemenate”, „persoană cu șapcă roșie, fumând din lulea”, „om în pielea goală, cu păr”, dar și „om mare, negru, cu coarne de țap”, „om cu coadă lungă ridicată în sus”. Cu o astfel de imagine, l-am întâlnit reprezentat plastic, pe o bătă ciobănească din Lăpuș, aflată în colecțiile Muzeului de etnografie și artă populară Baia Mare. Mai este imaginat în formă de „om cu coarne încovoiate și cu păr pe trup, cu o copită de cal și una de capră”. (Bilțiu, Bilțiu, 1999: 370-375). Mai este imaginat în chip de călugăr, de babă, de femeie cu arătare ciudată („mamniță”) sau uncheaș bătrân cu barbă roșie.

O proprietate esențială a acestei ființe mitologice este ușurința cu care se poate metamorfoza în pisică, cal, șoarece, iepure, berbec, câine negru, gâscă, țap, capră. În popor mai este imaginat invizibil, luând forma unui singur sau a mai multor vârtejuri de vânt.

Având un pronunțat statut de monstru, dracul este beneficiarul unei puteri extraordinare, fiind capabil să producă cu o ușurință greu de imaginat o serie de acțiuni malefice. „Pierderile de coconi îs a mele, fumătorii îs a mei, înșelătorii îs a mei, băutorii îs a mei.” (Bilțiu, Bilțiu, 1999: 400). Potrivit cercetărilor noastre acțiunile malefice ale dracului sunt extrem de numeroase. Ucide fata adormită în șezătoare, prefăcut în fecior sau grup de feciori, și-i înșiră intestinele pe cuie, de unde zicalele: „Mățucuiu pân tăt cuiu.”, „Mățășoare-n cuișoare, / Pă la noi pân șezătoare.” Pocește copiii. Izbește omul în față cu coarnele. „Acela una, două, te-mpunje cu coarnele-n obraz.” (Oncești). Torturează familia

Mască de drac; foto: Radu Oltean

prin producerea de mari zgomote în podul casei. Incendiază case și acareturi. Dracul ia graiul și puterea celui pe care îl întâlnește, ucide oameni și copii, schilodește trecătorii, duce omul pe sus, rătăcește pe cei aflați pe drum. Trebuie să subliniem că motivul „urmei rele”, de largă circulație în mitologia maramureșeană și românească, întâlnită mai ales în legendele despre Fata Pădurii, despre tricolici, vârcolaci sau Omu’ noptii, este prezentă și în legendele despre draci. Dracul este și ocrotitor al hoților, încheie pact cu omul trecut pe zăpis, îmbolnăvește omul sau îl mutilează și este deținător de comori. În unele legende comorile le folosește pentru plata sufletelor cumpărate.

Se crede în popor că dracul intervine când este perturbată credința omului. În unele legende chiar își motivează apariția. „Am venit la tine să te duc, că suduiești pe Dumnezeu.” (Bilțiu, Bilțiu, 1999: 499). Rezultă că diavolul ispitește stabilitatea religioasă și morală a omului. „Tu nu asculta de nimeni, bate-te!” Către altu’ zice așa: ”Tu învață pe oameni să facă rele.” Se crede că dracul fură fetele cu care se căsătorește.

Motivul dracului însurat cu o femeie pământeană este de largă circulație în folclorul maramureșean și poate fi întâlnit în numeroase basme, povești și legende. O moașă se pomenește că este chemată de către cineva la o naștere. Pe drum ea observă că cel care o conduce are copite de cal. Este dusă la o casă de piatră unde moșește o drăcoaică la naștere. Dracul îi dă mulți bani ca plată, dar și consemn să nu spună la nimeni. Motivul a fost atestat în folclorul românesc, în Moldova, prin părțile Rădăuțului. (Niculiță-Voronca, 1903: 516-517).

Un motiv rar în repertoriul de legende maramureșene este cel al femeii care și-a făcut pe ursită și drept urmare este luată de soție de către dracul-șarpe. În legendele din Maramureș întâlnim imaginea șarpelui – diavol însurat, care ziua este șarpe, iar noaptea se metamorfozează în bărbat care doarme lângă soție.

Motivul dracului care a venit pe pământ și se însoară este o apariție frecventă în literatura populară și în cea cultă. (Cazacu-Slama, 1960: 244).

Prin inteligența sa diavolul este meșter în toate, lingușitor, căci atrage omul lângă el. Dracul poate fi și el înșelat mai cu seamă de femeie, care e „mai drac decât dracu”. Cu povestea „Femeia mai tare ca dracul” pătrundem în familia de motive de largă răspândire a întrecerilor. Intenția omului din popor de a înfrunța și birui acest dușman atât de temut al omului este larg răspândită în basmele și poveștile populare. Ajuns în situația de a-și pierde averea, ca urmare al unui pact făcut cu dracul, gospodarului îi sare în ajutor femeia, care îi dă dracului un fir de păr creț ca să-l îndrepte. Dar nereușind nicidecum să-l îndrepte, acesta fuge în cele din urmă, iar gospodarul rămâne cu averea sa. Motivul femeii care-l înfruntă pe diavol este răspândit în folclorul nostru și a fost atestat în Oltenia și, mai ales, în Moldova. (Niculiță-Voronca, 1903: 1283-1284).

Motivul înfruntărilor circulă frecvent în poveștile despre dracul prost. Ele sunt relevante în privința ingeniozității, cu care creatorul anonim tratează învingerea forței brutale prin inteligență, istețime și șiretenie.

Variantele maramureșene prezintă similitudini cu „Bogdan Viteazul” de Petre Ispirescu. Intrat în slujbă la draci, eroul îi păcălește succesiv, săpând pe lângă fântână când este trimis după apă, pretinzând că vrea să o ducă toată, leagă pădurea când este trimis după lemne, sperind pe draci că o duce pe toată. Vrând să-l piardă dracii, eroul se substituie cu o piuă pe care dracii o bat cu baroasele. Speriați că nu îl pot învinge, dracii îi dau plată un burduf cu bani, numai să scape de el. Neputându-l duce îl determină pe un drac să-i ducă el burduful acasă. Acolo, copiii instigați strigă în gura mare „vai, tată, ce bună este carnea de drac!” (Bilțiu, 1994: 17).

Potrivit cercetărilor noastre poveștile cu această temă circulă intens în Țara Lăpușului, în Maramureșul Istoric și zona Codrului. (Bilțiu, 1994: 238-265). În folclorul românesc poveștile cu această temă circulă frecvent în Muntenia și Transilvania. (Șeineanu, 1978: 339). În folclorul universal a fost atestat la albanezi, maghiari, sârbo-croați, francezi. (Șeineanu, 1978: 540-542).

Cu narațiunea „Copilul ispitit de Satana” suntem în posesia motivului diavolului care ademenește copiii, pe care îi afectează pocindu-i. Copilul din poveste este dus la „jocul

dracilor”, unde este pocit punându-i-se o bolfă (umflătură) după cap. Până la urmă este salvat de Sfânta Vineri și Sfânta Miercuri. Și acest motiv este răspândit și a fost atestat în Moldova. (Niculiță-Voronca, 1903: 1283).

Cu basmul „Diavolul și călugărul ispitit” suntem în categoria acelor povestiri care ne ilustrează abilitatea acestei ființe mitologice malefice de a perturba stabilitatea religioasă și morală a slujitorilor bisericii. Un călugăr credincios și pustnic se rătăcește și nu mai are cale de ieșire spre chilie. Dracul îi promite că-l va scoate dacă va comite trei păcate dintre cele mai grave: beție, omor, desfrânare. Călugărul este dus de diavol la un han, unde, după ce bea, este ispitit de o femeie frumoasă. Dus de aceasta acasă la ea este surprins de soțul acesteia și ucis.

Cu povestirea „Diavolul din cele două sute” descoperim credința că dracul poate intra în banii aruncați în locuri marginale, pe drum, la cruci de drumuri, pe potecile ce duc la biserici. Cel care află banii este afectat de drac, prin uciderea animalelor și a copiilor. Este prezentă aici credința că banii aruncați pot fi ai diavolului-donator mitic, pe care gospodina posesoare lasă cu limbă de moarte ca ei să fie abandonați între hotare, în scopul transferării puterii diavolești la persoana care-i găsește. Banii pot fi monezi sau bancnote. Dracul se arată celor care îl cheamă, celor care umblă cu farmece, apoi celor fricoși și drumeților singuratici. Vrăjitoarele fac farmece cu ajutorul lui. Există numeroase variante de legendă în care dracul este luat pe găzdușag și devine generatorul unei mari averi. Vrăjitoarele clocesc un ou subsuoară, din care iese un pui de drac. Credința a fost atestată și în Bucovina. „Dacă poartă cineva un ou subsuoară nouă luni, apoi se zice că din el iese necuratul, care îl servește pe respectivul.” (Gorovei, 1915: 101). El înzestrea familia cu o avere fabuloasă, pe care, în unele variante, o sodomește. Are puterea de a intra în corpul omului, ca să-l îndemne să ucidă, să facă crime, pentru a câștiga cât mai multe suflete și a le tortura. (Bîrlea, 1976: 153). Dracul face incursiuni nocturne peste tot, dar este oprit din pornirile sale de cântatul cocoșilor, anihilându-i acțiunile malefice.

Drept urmare, omul din popor a căutat să înfrunte numeroasele acțiuni malefice ale diavolului. El poate fi anihilat de un simplu semn al crucii, oficiat cu mâna dreaptă sau cu limba în cazuri fortuite. Dracul fuge de tămâie și de scuiparea în sân. Ca mijloace preventive călătorii, fetele sau feciorii, când se duc la joc sau în șezători, poartă în cheptari tămâie și sare. Rezultă că exorcismul popular, fie că păstrează tradiția creștină, procedând la citirea de acatiste, rostirea de rugăciuni, slujbe plătite preotului, fie că însărcinează vrăjitoarele pentru efectuarea de farmece tradiționale.

Credințele și superstițiile, adunate de Artur Gorovei, sunt în mare parte din categoria celor bazate pe interdicții, având ca scop apărarea de acțiunile necuratului. „Să nu pui cureaua la cap noaptea, că vine dracul și te spânzură cu ea.” (Tecuci). „Nu e bine să vorbim când ne strigă cineva noaptea, afară, până nu cunoaștem cine e, căci poate să fie necuratul și ne poate lua graiul.” (Tecuci). „Să nu te juri că ai să te spânzuri ori ai să te-mpuști, căci dracul te-a scris în condică și de-acolo nu mai scapi.” (Covurlui). „Când crezi că ai de-a face cu dracul, de pildă, când mergând noaptea pe drum, ți se pare că te strigă cineva din urmă, scapi de el suduindu-l de cruce.” (Tecuci). „Nu e bine să te duci noaptea la apă, să

scoți, căci smâcește necuratul ciutura în puț și te trage și pe tine la el.” (Țapu, Tecuci). „La pârlirea porcului să bagi tămâie în foc să fugă dracul.” (Vâlcea). „Acel loc unde a fost ucis cineva este necurat și acel ce trece noaptea pe acolo rătăcește.” (Bucovina). „Când vezi că cineva scuipe jos să zici; Ptiu, ucigă-l toaca, cruce de aur cu noi și fă-ți cruce că dracul piere.” (Tecuci). „Când ești pe drum să nu te uiți înapoi pe partea stângă că vezi pe diavol, ci să te uiți pe partea dreaptă căci vezi pe îngerul păzitor.” (Tecuci). „Când cineva trece un râu pe punte, mai întâi să-și facă cruce, ca să piară diavolul dimprejurul acelei punți, apoi să treacă, ca să nu-i dea brânci în apă.” (Tecuci).

În mitologia populară maramureșeană și românească dracul este generalizat. La finele veacului trecut a fost atestat în toate regiunile locuite de români. (Mușlea, Bîrlea, 1970: 163-174). Tache Papahagi subliniază că existența diavolului în folclorul popoarelor nu este numai străveche, ci și generală. Amintește de existența dracului ca ființă malignă, invizibilă, în Madagascar, Australia, Marea Caraibilor, în America Septentrională, în Patagonia. Dracul mai poate fi întâlnit în mitologia bulgară, în care este denumit „cel cu un picior”, ca și la aromâni. (Papahagi, 1979: 214).

Având în vedere cele tratate mai sus ajungem la concluzia că dracul este una dintre ființele mitologice cele mai complexe, în jurul lui brodându-se o adevărată mitologie.

Costum de drac; foto: Radu Oltean

Bibliografie

- Bilțiu, Pamfil, 1994**, *Făt-Frumos cel Înțelept*, Baia Mare, Editura Gutinul.
- Bilțiu, Pamfil, Bilțiu, Maria, 1999**, *Izvorul fermecat*, Baia Mare, Editura Gutinul.
- Bîrlea, Ovidiu, 1976**, *Mică enciclopedie a poveștilor populare*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Cazacu-Slama, Tatiana, 1960**, *Motivul diavolului însurat*, în: *Limbă și literatură*, vol. IV.
- Ciașeanu, Gh. F., 2001**, *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și noi*, București, Editura Saeculum I.O.
- Gorovei, Artur, 1915**, *Credinți și superstiții ale poporului român*, București, Librăriile Socec.
- Kernbach, Victor, 1995**, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura Albatros.
- Mușlea, Ion, Bîrlea, Ovidiu, 1970**, *Tipologia folclorului după răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu*, București, Editura Minerva.
- Niculiță-Voronca, Elena, 1903**, *Credințele poporului român*, Cernăuți.
- Papahagi, Tache, 1979**, *Mic dicționar folcloric*, București, Editura Minerva.
- Șeineanu, Lazăr, 1978**, *Basmele române*, București, Editura Minerva.